

«Mintzoa erabili gabe antzekoak gara denok»

Mundua darama herriz herri, erakusketatik erakusketara. Txotxongiloek mundua agertzen dute eta berak txotxongiloak. Hizkuntza anitz dago munduan, bere munduan bakarra. Haurrak mundua dira eta bere mundua haurrena.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

1981 ean heldu zinen Euskal Herrira, Ravenatik. Gogoan al duzu lehen egun hura?

Bai, bai... Bilbora iritsi nintzen, azaroa zen, ostirala, ilunabarra. Alde Zaharrean sartzean txunditurik geratu nintzen kaleko giroarekin, gauza harrigarria izan zen niretzat. Orduko kolore grisaz gomutatzen naiz, industriaguneeen eta errekaen koloreez, jendea batetik bestera arin zihoala... Gerora konturatuko nintzenez, jendea arratsaldeko seietan hasten zen "munduratzan". Geroago, otsail aldean, azaroan ezagutzen nuen kolore grisaxken kontrastean Ihauteriko koloreek liluratu ninduten. Ravena hiri patxadatsuan –egun ia 140.000 bizilagun ditu– bizitzen ohituta nengoen, ez zen txikia ere, baina Bilbo besterik zen.

Zer dela-eta etorri zinen?

Bira musikal baten karietara. Italian ezagutu berria nuen lagun antzerkilari batekin etorri nintzen –antzerkian ari zen lagun argentinar bat zuen Bilbon–. Laguna musika talde batean ari zen eta berarekin jotzera gonbidatu ninduen. Trio bat ginen. Nik perkusioa jotzen nuen. Lehen agerraldiak Bilboko ezker aldean egin genituen. Bilbon ere jo genuen, Kaskagorri eta Kafe Iruñean. 1979az geroztik, musikari profesional ari nintzen jada. Formatu txikiko ekitaldi koskorrak ziren gureak, baina hartaz bizi ginen.

Ravena nolakoa zen orduan? Familia han utzi eta hemen gelditu zinen.

Ravena hotza eta grisa da, Adriatikotik gertu dago, Bilbo itsasotik nola halatsu ere Ravena. Udan koloretsua da, baina neguan jendea kaleetatik desagertzen da. Ravenak ezaugarri bi ditu: industrialia eta turistikoa da. Neguaren eta udaren kontrastea izugarria da.

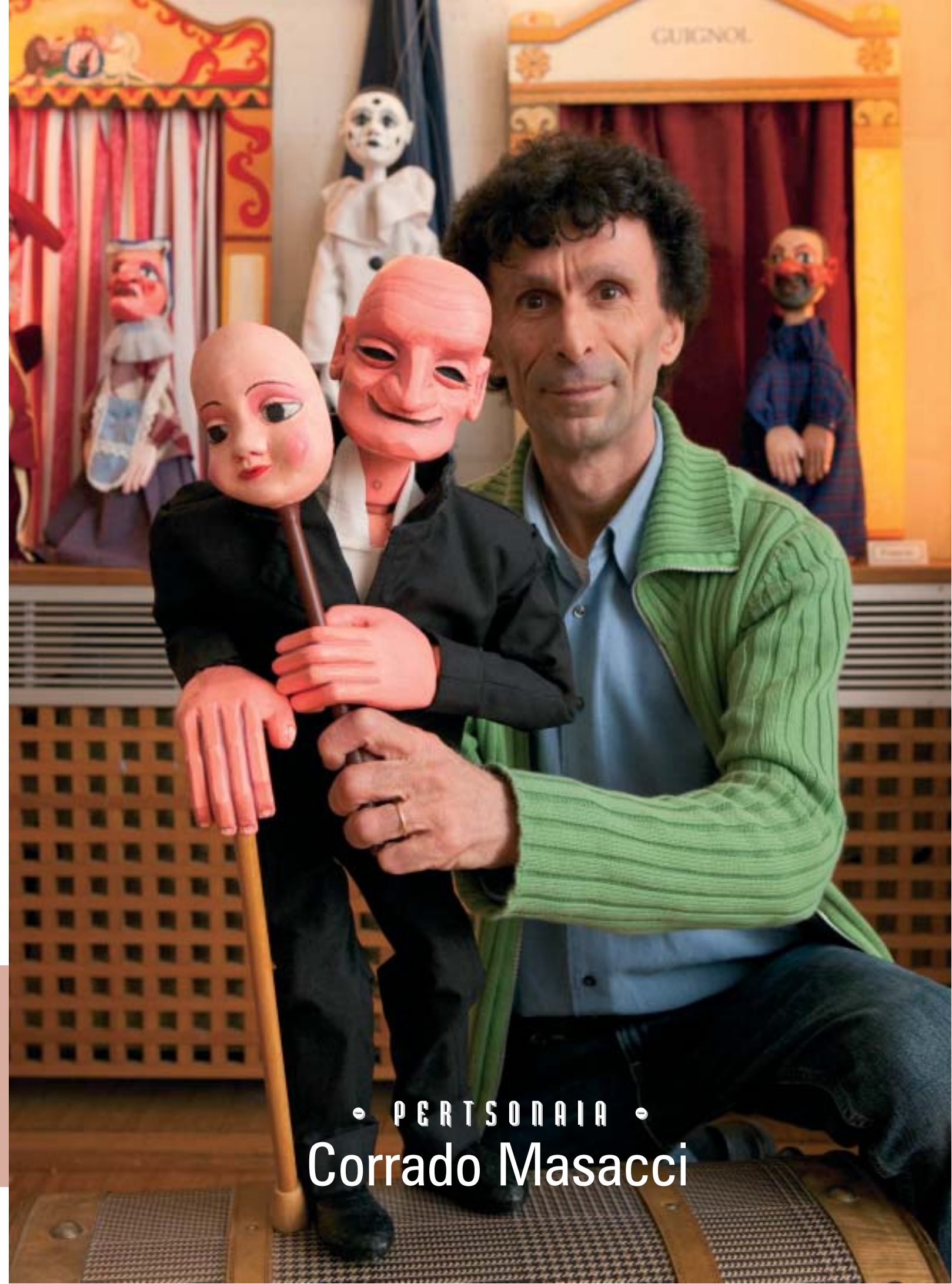
Bizantziar eta paleokristau jatorriko monumentuengatik oso da ezaguna, mosaikoen-gatik bisitatu. Artearen puntako hiria da harrigintzan. Arte bizantziarreko munduko mosaiko onenak Ravenan daude, Estambulgoekin batera. Hori guztia barneratu nuen txikitatik, artearen munduak zoraturik hazi nintzen. Aita langile arrunta izanda ere, marraztea hagitz gustatzen zitzaion. Oinarriko hezkuntza egin ostean, Arte Ederretako Institutuan ikasi nuen, benetako artistak ziren maisuekin ikasteko zoria izan nuen: Mauro Bartolotti eskultorearekin eta Francesco Verlicchi pintorearekin. Biek ala biek sakon markatu ninduten.

Musikaria zinela esan duzu, ordea.

Musika gaztetako nire lehen pasioa izan zen, aldi labur batez ogibidea izan nuen eta pasioa izaten segitzen du. II. Mundu Gerra ondoren gurean ere musika angloamerikarra indartsu sartu zen, 1968 aldean bereziki. Orduko musika eta taldeak imitatzen genituen guk ere, Jimmy Hendrix edota Deep Purplen piezak jotzen genituen, nik bateria. Geroago, perkusiora pasa nintzen, musikaren bestelako eritmoetan murgildu ostean.

Nortasun agiria

1959an jaio zen Ravenan (Italia). Emilia-Romagna eskualdean dago Ravena, iparraldean, Adriatiko itsasotik gertu. Ravenako Arte Ederrak Institutuan ikasi zuen. Mosaikogintzan maisu diplomatua da. 1979an hasi zen txotxongiloen munduan. 1981ean iritsi zen Bilbora. Ondarroara ezkondu zen gero, Lidia ondarrutarrarekin. Alaba bat dute, Amaia. Musika da. Bateria eta perkusioa jotzen ditu. 1.000 binilo baino gehiago ditu etxean, zinta-kaseteak eta CDak bestalde. 100 txotxongiloen egilea da. Igelen erakusketa estreinatuko du martxo aldean Gernikan.

GUIGNOL

• PERSONAIA •
Corrado Masacci

Musikaria lehenik, txontxongilolaria beranduago, eta sukaldaria ere izan zara...

Sukaldaritza nire bizitzaren parte inportantea da. Lauzpabost urterekin nik neuk mugitzen nuen bitsadera amaren lapikoetan. Nire aitak pastak apailatzen zituen bitartean amaren krema suerte guztiak nahasten nituen. Igandea egun handia zen gure etxean.

Baina sukaldari profesioanala bihurtze hori?

Bilboko Iturribide kalean bizi ginen eta *bote-lón* fenomenoaren hasiera ezagutu genuen. Bilbo zeharo aldatzen hasi zen eta Ondarroara alde egin genuen. Lidiaren [andrea] osaba arrantzaleak hemengo sukaldaritzaz dezente erakutsia zidan ordurako, arrainak atontzen bereziki. Artean Leioako Ostalaritza eskolan ere ikasi nuen. Txontxongiloak ez zidan erabateko ziurtasunik ematen eta sukaldaritzak tentatu ninduen. Alabaren ondoan denbora gehiago igaro nahi nuen eta sukaldaritzara –libreago biziko nuen ustetan– aldatu nintzen proba gisa. Sukaldaritza polita bezain esklaboa dela konturatu nintzen, ordea. Herbeheretako Casa de

“Euskal Herriko pertsonaia mitikoek erakartzen naute. Baina mitoei buruzko gaia oso landuta dago euskal txontxongiloen konpainietan. Gaia kontu handiz landu behar da. Mito bat errepresentatzea ez da samurra. Zerbait egiteko, nire burua ikasia eta ziur sentitu behar dut, guztiz konbentzitia”. Ezkerreko irudian, harri-jasotzailearekin.

España delakotik txontxongilo bira bat egiteko gonbidapena baliatu nuen nire mundura itzultzeko.

Zer dira txontxongiloak zuretzat?

Adierazpideak dira, komunikatzeko nire trepetak, besteen bizitza alaitzeko bitartekoak. Bistan da, besteak alai ikusteak zu alaitzen zaitu ezinbestean. Txontxongiloaren mundua beste kulturak ezagutzeko egokiera da. Txontxongilorik gabe ez nintzen iritsiko beste pertsonengana, beste kulturetara...

Sortzez jasotzen den zerbait al da?

Sortzez... Haurra nintzela, nire jaiotetxeak patio txiki bat zeukan, balkoiekin, patioak teatro itxurako espazio txikia hartzen zuen niretzat. Eszenatoki hartan, erdi-erdian, bizi-lagunen begietara aritzen nintzen kontu kontari, imintzioka. Ama azaltzen zen eta “Corrado utziozu pailazoarena egiteari” esan ohi zidan. Ez nuen atentzioa deitzeko gurarik, ez zait exihibitzea gustatu inoiz, baina dibertitzeko irrika nuen, olgetan aritzeko nahia, besteak entretenitzeko gogo bizia. Pertsona herabea naiz txikitatik, trakets eta baldar samarra gainera, ez dut ikasi dantzan taxuz egiten eta musikaria naiz... Txontxongiloari esker naiz, hein handi batean, naizena.

Zer bide egin zenuen mundu horretara iristeko?

Arte Ederrak amaitu ostean, udaldietan, kolonietan hasi nintzen hurrekin lanean. Behinola txontxongilo emanaldi bat ikusi... eta flash bat izan zen niretzat, agerkunde bat: hura zen bilatzen ari nintzena. Txontxongiloa oso lotuta dago gure kulturari, komediaren arteari. Institututik atera nintzenez, banekien pintatzen baina zerbait falta nuen, banekien ere eskulturaren jarduteko oinarritzakoa, baina ez nintzen erabat ziur. Txontxongiloak aurkitzean “hara, marionetaren inguruan dena biltzen da, eskultura eta pintura, musika eta dantza” esan nion nire buruari. Komunikatzeko nire bidea aurkitu nuen.

Txontxongilolaria izateaz gain, zeure txontxongiloak egiten dituzu.

Kolonietan monitore lana eman zidana Italiako pertsona aditua eta zinez trebea zen txontxongiloaren artean. Irakaslea eta Italiako Marioneten Jaialdi inportanteenetako ardu-

“Gustavo igela erreferente izan da nire bizitzan. Gustavo erreportaria, Barrio Sesamoko pertsonaia. Nire lehen txotxongiloa igel bat izan zen. Uneon, igelen munduan sartu naiz bete-betean”.

raduna zen. Jaialdian marionetista onenak ezagutu nituen. Irakasle hark txotxongiloei buruzko biblioteka onena zeukan, nahikari izugarria piztu zidan, berak bultzatu ninduen mundu honetan lehen urratsak ematera. Marionetak egiteko eta lehen ikuskizuna prestatzeko dirua berak eman zidan. Zorte handia izan nuen.

Txotxongilo agerraldiak egitetik erakusketak egitera pasa zinen.

1990etik erakusketak prestatzen eta egiten ditut. Arestian aipatu dudan geldialdi haren ostean, lan egiteko modua eta ingurunea aldatzea erabaki nuen: “Erakustaldiak egingo ditut...”. Ez nuen uste jarduera modu honek horrenbeste iraungo zuenik. Diferentzia handia dago agerraldien eta erakusketen artean. Haurrak ondo-ondoan ditut erakusketetan, gutxiago dira kopuruz, uneak bizi-biziak dira eta harremanak hurbilagoak. Erakusketekin segitzea laketgarriago zait.

Zein izan dira zure erakusketak?

Txotxongiloaren Artea deritzan ikuskizuna izan zen lehena. Arte hau ezagutarazteko abiapuntua landu nuen. Txotxongiloaren Mundua eta Zirkoa eta Txotxongiloak ikuskizunak garatu eta tartekatu ditut gero. Zirkoak berebiziko eragina izan du marioneten munduan, erakusketa klasikoa da. Marionetek zirkoko pertsonaiengan izan duten eragina erreprezentatzen dut, baita euren agertzeko modua ere. Txotxongiloaren Mundua delakoan munduko kulturak agertzen dira, baita marioneten kulturak ere. Pertsonaia batzuk nik asmatuak dira, beste batzuk munduan jasoak. Kulturen erakustaldia da, kulturen arteko gurutzaketa, historiako kulturen nahasketa. Kultur denek ekarri diote zerbait ondokoari, herrialde batek besteari. Pertsonaiek izen ezberdinak dituzte, baina beren bizipenen jatorria eta oinarria, egin eta konta dezaketena, antzekoak dira. Munduaren aniztasuna eta ezberdintasuna ageri da beren bidez, eta aldi berean parekotasuna edota berdintasuna. Txotxongiloei munduaren bateratasuna aldarrikatzen dute, eta hau mintzoa erabili gabe gauzatzen da. Mintzatu gabe denok nahiko antzekoak gara. Munduko kulturen marioneten keinuak, imintzioak, mimikak eta mugimenduak antzekoak dira, gu ere halakoak gara, diferenteak eta berdinak aldi berean.

“Txotxongiloak aurkitzean 'hara, marionetaren inguruan dena biltzen da, eskultura eta pintura, musika eta dantza' esan nuen. Komunikatzeko nire bitartekoa aurkitu nuen”

Zertan diharduzu orain?

Igelen metamorfosia lantzen ari naiz, igelen inguruko erakusketa tematikoa prestatzen dihardut. Zirkoa eta Txotxongiloak ikuskizuna gauzatzeko haurrek lagundu zidaten pertsonaiak marrazten, marioneten zirriborroetarako ideiak eman zizkidaten. Munduko Txotxongiloak garatzeko Kukubiltxok Mundumira ikuskizunean parte hartzera gonbidatu ninduen, eta hartara, kulturen arteko erakusketa lantzen hasi nintzen. Honekin ere antzean, haurrek ekarpen berezia dute igelkiko. Munduaren historia aztertzen badugu oihartzaren gara igelek zirrara eragin dutela pertsonengan, gizakiok modu bereziz begiratzen diegu igelei. Igela bizi-bizia da, izakari apartekoa, bizitasunaren sinboloa. Egun, zoritxarrez, kutsaduraren eraginez desagertzen ari dira.

Igelak... Bitxia da.

Bitxia baina ez hain arraroa... Gustavo igela erreferente izan da nire bizitzan. AEBetako *Kermit the Frog*

AZKEN HITZA

Indiako tximinoak

“Etxean lo nengoen eta tximino aldra bat sartu zen nire logelara, inguratuta esnatu nintzen. Denbora luzea eman nuen haiekin bizitzen, asko ikasi nuen haiengandik”. 1981ean egon zen Indian, tokiko musikaren eta txotxongiloen mundua ezagutzeko eta esperimentatzeko. Ordurako txotxongilo agerraldiak egiten zituen. Indian mundu erabat ezberdina, harrigarria eta gogorra ezagutu zuen. Keralako landako jendartea ezagutzea zirrargarria egin zitzaion. Orduan sortu zuen egun daukan txotxongilo tximino taldea, horietako bat oso ezaguna da haurren artean, txotxongilo bizi-bizia. Indiako hegoaldeko tribu batekoek Vasco de Gama deitzen zioten Corrado Masacci-ri, ordurarte bakan ikusten baitzuten atzerritarrik. Tximino taldea bigarren ikuskizunean (Zirkoa eta Txotxongiloak) sartu zuen, Rajastaneko txotxongiloak bezala ezagutuak.

delakoa, European Gustavo erreportaria, *Barrio Sesamo*ko pertsonaia. Nire lehen txotxongiloa igel bat izan zen. Uneon, igelen munduan sartu naiz bete-betean. Dena den, erakusketa prestatzean ez naiz hutsetik abiatzen, hainbat kulturetako pertsonaiekin batera osatzen dut berau, pertsonaien istorioen sakonean sartzen naiz. Igelena teknikoki aparteko sorkuntza da, beste urrats bat nire bidean.

Romagna eskualdekoa zara, Federico Fellini zinegilea ere bertako zen. Behinola “Txotxongiloen munduak, nireak bezala, Felliniren surrealismoa barnebiltzen du” irakurri nuen hemengo egunkari batean.

Felliniren zinema gustatzen zait. Nire mundua baina, fantastikoa da. Kazetariak ez dagoena bilatzen dute maiz, inpaktua lortu nahi dute. Nigan ez dagoena agertu dute batzuetan. Kasu horretan nik esana desitxuratu zuten.

Silvio Berlusconi ere galdetuko dizute sarri, topikoa, ni orain egiten ari naizena...

Italiako politika interesatzen zait edo... zitzaidan. Italian gertatzen dena hain da azaldu ezina. Nik ere topiko batez erantzungo dizut: Berlusconi kritikatu da, baina horrenbeste boto jasotzen badu, askok berak errepresentatzen duena izan nahi dutelako izango da, ezta?

Zer da Italia zuretzat hitz laburretan?

Mosaiko bat. Italia hemendik begiratuta, italiar guztiak berdinak. Ipar eta hegoaren

Romagnako interpretaria

“Tematsu samarra naiz, romagnoloek horren ospea ei dugu. Herabea naiz ere, baina adiskideak erraz egiten ditut. Jolasa atsegin dut, baina txotxongiloen jardura ez da jokoa, nire bizitzaren parte da, lanbidea. Txotxongiloak mugitzea, musika instrumentu bat jotzea bezala da. Noski, ez da nahikoa nota jotzea, interpretatzen jakin behar da”.

artean dagoen aldea hemen baino askoz handiagoa da ordea, eta hau ez da topikoa egitate baizik. Diferentziak hemen baino askoz markatuagoak dira, diru eta klase diferentziek oso markatuta. Hemengoarekin alderaturik bizimodua diferentea da oso.

Zure txotxongiloak Helena Tabernaren *Yoyes* filman agertzen dira.

Bi eszenatan. Helena Tabernak ikuskizun batean ezagutu ninduen, handik gutxira *Yoyes* filmaren proiektua erakusteko deitu zidan. Filmari zegokion eskaintza estetiko bat proposatu nion. *Yoyes*ek amets gaiztoa du, horietan agertzen dira nire txotxongiloak. Zaldi baten jazarpena dago tartean.

Kanpotik heldu zinen, hemen finkatu eta errotu zara. Nola bizi duzu euskal gatazka deitzen duguna?

Nik bakea nahi dut, denontzako bakea. Hau esatea ere topikoa da. Halere, badago ageriko kontu bat: hemen oso ongi bizi gara. Agian ez gara kontziente, bakean biziz gero, gizarte honek eman lezakeenaz. Gatazkak guk uste baino askoz gehiago markatzen gaitu. Hori diot –hemengo baten modura bizi naizela, kanpoko ezagutza dudala– beste kulturen esperientziatik begiratuta. Ravenara joan ohi naiz denboraldi batez urtero, kanpoan nagoeanean faltan hartzen dut hemen dudana, handia da, balore handiak daude Euskal Herrian. Galdu daitezkeela sentitzea oso da etsigarria. ■